

SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TAMINLASHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Uktamov Xusniddin Faxriddinovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: *Ushbu maqola sanoat korxonalarini iqtisodiy xavfsizligi bo'yicha aylanma iqtisodiyotning uslubiy asoslarini shakllantirishga bag'ishlangan. Maqolada sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini taminlay yo'llari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, maqolada korxonaning iqtisodiy xavfsizligi ta'minlash modeli hamda, xavfsizlikni ta'minlashning mexanizimi taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *sanoat korxonalarini, aylanma iqtisodiyot, iqtisodiy xavfsizlik, tashqi tahdidlar, ichki tahdidlar, aylanma iqtisodiyot.*

Iqtisodiy rivojlanishning zamonaviy muammolari energetik inqirozlar, aholining global migratsiyasi va ko'pincha harbiy to'qnashuvlar va jahon iqtisodiyotining xalqaro geosiyosiy o'zgarishi natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy xavf-xatarlardan kelib chiqadi. Innovatsiyalar, energiya tejovchi va chiqindisiz texnologiyalarni qo'llash resurslar tanqisligi, qazilma materiallar tanqisligi, fazoviy va vaqtinchalik cheklovlarning salbiy ta'sirini minimallashtirishga yordam beradi. Bundan tashqari, xavfsizlik muammolari resurslardan foydalanish va ularning ishlab chiqarish jarayonlarida uzluksiz aylanishi uchun yangi texnologiyalarni ilmiy va amaliy izlashning hal qiluvchi omiliga aylanadi. Sanoat korxonalariga innovatsion materiallar, raqobatbardosh mahsulotlar, biznes jarayonlari va ishlab chiqarishni tartibga solishning yangi iqtisodiy vositalarini yaratish bo'yicha talablar shu tarzda shakllantirilmoqda.

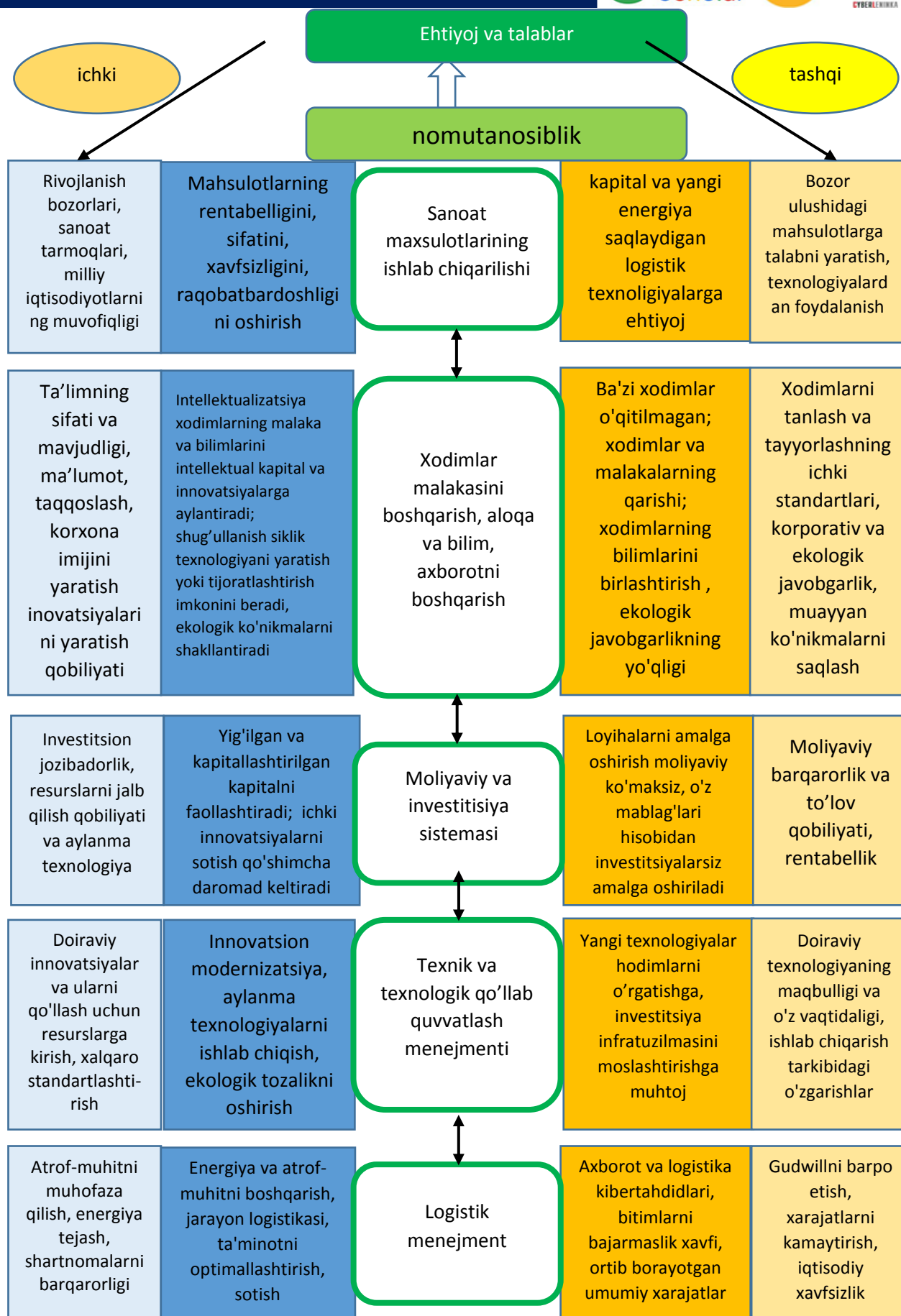
Innovatsion rivojlanishning iqtisodiy nazariyasining zamonaviy talqinlarini ilmiy tadqiq qilish ko'plab qo'shni tushunchalarda amalga oshiriladi. Bu bizga kontseptual apparatni ishlab chiqish va iqtisodiy tizimlar rivojlanishini ta'minlash uchun yangi usul va vositalar vositalarini takomillashtirish imkonini beradi. Sanoat korxonalarini innovatsion modernizatsiya qilishning hozirgi tendentsiyalarini hisobga olgan holda, xavfsizlik va ekologik tozalikni ta'minlashning ilmiy asoslarini rasmiylashtirish zarurati paydo bo'ldi. Innovatsiyalar nazariyasini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar G.Mensh, F.Kotler va B.Tviss tomonidan neoklassika deb ataladigan narsalarni ishlab chiqdi. Mensh hayotdagi o'zgarishlar jarayonini rasmiylashtirish orqali rivojlanishning ilmiy tamoyillarini belgilab berdi. Vaqt o'tishi bilan texnologik rejimlar nazariyasiga aylangan texnik ishlab chiqarish vositalari doirasi Iqtisodchi-olim Shumpeter ta'limotini davom ettirib, innovatsiya inqiroz davrida yuzaga keladi va iqtisodiy tizimning rivojlanishiga turtki bo'ladi, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Asosiy innovatsiyalar innovatsion tavakkalchiliklardan qochish imkonini beradi va innovatsiyalar ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish manbai hisoblanadi. Simon Kuznets mamlakat milliy daromadi o'zgarishini belgilovchi omillarni tadqiq qildi. Tadqiqotchi, shuningdek, innovatsiyalarning iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashdagi rolini aniqladi. U rivojlanishning har bir yangi bosqichi yangi

innovatsiyadan boshlanishini ta'kidladi. Ushbu tushunchalarni ishlab chiqishni Friman kiritdi va iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishining “texno-iqtisodiy paradigmasi”ning metodologik asoslarini ochib berdi va asoslab berdi. Zamonaviy talqinlarda Peres o'zgartirilgan texnologik rejimlar kontseptsiyasida Friman nazariyasini ishlab chiqadi.

U asosiy innovatsiyalarning sanoat rivojlanishining texnologik bosqichlaridagi o'zgarishlarga ta'sirini tasvirlab berdi. Innovatsion korxonalarini rivojlantirish bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar Endryu Webster va Jon Gardnertomonidan nashr etilgan. Olimlar innovatsiyani idrok etish va unga tayyorlikni o'rganadilar. Kotenko, Andriushchenko va boshqalar raqobatbardoshlik, intellektualizatsiya va raqamlashtirishni ta'minlash orqali innovatsion rivojlanishni tartibga solish vositalarini rasmiylashtirdi. Shuningdek, Smerichevskiy, Khudolei, Shkarlet va boshqalar o'z tadqiqotlarini innovatsiyalarning tarqalishi, institutsional qo'llab-quvvatlash va strategik tamoyillar va yo'riqnomalarni shakllantirishga bag'ishlagan. Tulchinska va Popelo innovatsiyalar va investitsiya strategiyalarini amalga oshirishda resurslar bilan ta'minlash va korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlash masalalarini o'rgandilar. Innovatsion rivojlanishning modernizatsiya ustuvorliklari Revko va boshqalar tomonidan nashr etilgan. Olimlar tartibga solishning institutsional asoslari va modernizatsiya jarayonini amalga oshirish uchun investitsiya mexanizmlarini tavsiflab berdilar. Energiyani tejash va ekologiya sohasida innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha ko'rsatmalar Kwilinski va Kuzior tadqiqotlarida yaratilgan. Acerbi va Taisch, Proxorova, Morea va Zaloznova doiraviy iqtisodiyot innovatsiyalarini sanoatda qo'llash shartlari va omillarini ochib beradi.

Energiya samaradorligi va atrof-muhitni muhofaza qilishning bugungi muammolarida asosiy innovatsiyalar ishlab chiqarishning ekologik tozaligini ta'minlashda resurslardan aylanma foydalanish texnologiyalari hisoblanadi. Shunday qilib, Evropa Ittifoqida aylanma iqtisodiyotlar kontseptsiyasini rivojlantirish tamoyillari Fortunati va boshqalar tomonidan ishlab chiqilgan , uning biznesning ijtimoiy mas'uliyatiga ta'sirini aniqlagan. Hartleya va boshqalar aylanma iqtisodiyot tamoyillarini amalga oshirish uchun imperativlar va standartlarni o'rganib chiqdi. Cainelliad va boshqalar yashil innovatsiyalarni qo'llash va Evropa Ittifoqi mamlakatlarida iqtisodiy jarayonlarni rag'batlantirish darajasida ekologik innovatsiyalarni amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash asoslarini aniqladi. Ukraina fanining evropalik tadqiqotchilar bilan zamonaviy integratsiyalashuvida, hamkorlik natijalari Kuzior va boshqalar tomonidan aylanma iqtisodiyotni strategik boshqarish kontseptsiyasida ochib berilgan. Aylanma iqtisodiyot asosida innovatsion rivojlanishning ukrainalik tadqiqotchilariga Tulchinska, Kryvda, Shevchuk va boshqalar kiradi. Doiraviy iqtisodiyot kontseptsiyasida olimlarning ilmiy yutuqlarini alohida qayd etib o'tamiz. Tulchynska va boshqalar sanoat parklarining rolini belgilab berdi va innovatsion rivojlanish uchun eko-infratuzilma tushunchalarini tavsiflab berdi.

1-rasm. Korxonalarining iqtisodiy xavfsizlik mexanizimi

Korxonalar xavfsizligi siyosati- bu korxonalar xavfsizligi maqsadlariga erishishni ta'minlaydigan harakatlar va qarorlar qabul qilishning umumiy yo'nalishlari. Ushbu maqsadlar quyidagilar bo'lishi mumkin:

- mehnat intizomini mustahkamlash va unumdorligini oshirish;
- korxonalar va xodimlarning qonuniy huquq va manfaatlarini himoya qilish;
- korxonalarining intellektual salohiyatini mustahkamlash;
- mulkni saqlash va ko'paytirish;
- ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish;
- kompaniya rahbariyatini faoliyati to'g'risida ishonchli tezkor ma'lumotlar bilan maksimal darajada ta'minlash [tarkibiy bo'linmalar](#)(sho'ba korxonalar, filiallar);
- tasodifiy va beqaror biznes sheriklariga qaramlikdan qochish;
- korxonalar faoliyatining ayrim turlarini tekshirishni amalga oshirish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Acocella, 2012 I. Acocella **The focus groups in social research: advantages and disadvantages** Qual. Quant., 46 (2012), pp. 1125-1136
2. Dora Horvath and Roland Zs.Szabo, Driving forces and barriers of Industry 4.0: Do multinational and small and medium-sized companies have equal opportunities? Technological Forecasting and Social Change Volume 146, September 2019, Pages 119-132
3. Uktamov, K. (2020). Scientific and Theoretical Basis of Threats to the Economic Security of the Enterprise. Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN,2249(0892).
4. Uktamov, Kh. F. (2022). System of indicators for assessment of economic security of industrial enterprises. Archive of Science, 2(1).
5. Vasylytsiv, T.H., Hrynkevych, S.S.: Formuvannia seredovyscha ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva v Ukraini (Formation of the environment of economic security of entrepreneurship in Ukraine). Ekonomichnyi chasopys XXI. 3-4 (1), 24-27 (2015)
6. Tukhtabaev, J. S., Uktamov, K. F., Kukhar, V. S., Loretts, O. G., & Neverova, O. P. (2022, June). The role of industrial enterprises in ensuring food security. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 1043, No. 1, p. 012023). IOP Publishing.
7. Nasrullayevich Khasanov, K., Alisherovna Baratova, D., Fakhriddinovich Uktamov, K., & Bokhodirovna Abdusattarova, D. (2021, December). Improving the Practice of Attracting Financial Resources from the International Capital Market to the Corporate Sector of the Economy. In The 5th International Conference on Future Networks & Distributed Systems (pp. 718-727)
8. Уктамов, Х. Ф. (2022). Саноат корхоналарининг иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш муаммолари. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2217>